

אלון טל
חבר כנסת

ציטוט מומלץ

טל א. 2021. דברים לזכרה של עו"ד
רות רוטנברג, 1943–2021: מניחת
התשתית לחקיקה הסביבתית
בישראל. אקולוגיה וסביבה 12(4).

עו"ד רות רוטנברג ז"ל | צילום: אלבום משפחתי

דברים לזכרה של עו"ד רות רוטנברג, 1943–2021: מניחת התשתית לחקיקה הסביבתית בישראל

גיליון חורף 2021 / כרך 12(4)

זכרים

עו"ד רות רוטנברג – שיצרה את החקיקה הסביבתית של ישראל וליוותה את הקמת הרגולציה הסביבתית המודרנית למדינה
שלמה – איננה. אני איבדתי מורה, חברה וגיבורה סביבתית אמיתית.

הייתי סטודנט שנה ב' למשפטים בהר הצופים כאשר ראיתי פתק על לוח המודעות של הפקולטה: "דרוש סטודנט לעבודה
בלשכה המשפטית של השירות לשמירת איכות הסביבה". מייד קבעתי תור. הגעתי למשרד הפנים, עליתי במדרגות לקומה
הרביעית ושם פגשתי לראשונה את רותי. זו הייתה הפעם הראשונה שהתראיינתי לתפקיד כלשהו, ועוד בתור עולה חדש עם
עברית עילגת. לתדהמתי, רותי קיבלה אותי לעבודה. בהמשך ניסיתי להבין מדוע. אולי משום שרותי הייתה גם היא פעם עולה
חדשה. אולי משום שכמוני, הייתה נח"לית. אולי משום שבאותם ימים היו בכל מדינת ישראל 200 סטודנטים למשפטים בלבד
בכל מחזור.

יהיה ההסבר אשר יהיה, מיד גיליתי שאני בבית מדרש עם סטנדרטים גבוהים מאוד, ובראשו אישיות יוצאת דופן: משפטנית
מבריקה, אידיאליסטית, עובדת ציבור חרוצה ומסורה ביותר. ובעיקר – בוסית שלא רצתה רק לקבל עזרה מן הסטודנט החדש
בלשכה, אלא גם להכשיר אותו כמשפטן. רותי עשתה את ההתמחות שלה אצל השופט מישאל חשין, שהיה ידוע בתור גאון
מדופלם עם סבלנות מועטה ביותר לטיפשים. רותי הפנימה את הציפייה למצוינות, אבל הייתה סבלנית גם כמורה: היא לימדה
אותי לכתוב משפטים קצרים וברורים; היא לימדה אותי מה זה שלטון החוק ומה זה משפט סביבתי; איך לכתוב חוק עזר ואיך
להכין חוות דעת משפטית; איך לתרגם אסטרטגיה למניעת זיהום לסעיפים פשוטים של חקיקה. רותי היא בעצם זו שפתחה לי
את הדלת לעולם מקצועי חדש. בזכות ההמצאה שלה התקבלתי להתמחות אצל היועץ המשפטי לממשלה.

'רותי הייתה חוכמת חיים. היא הייתה חוזרת על מספר משפטי חוכמה כמו מנטרות – והם ממשיכים להנחות אותי עד היום:

- "מה שמתחיל עקום, לא יכול להיות ישר".
- "לרוב, **לאיום** של תביעה נגד מזהם יש יותר עוצמה מאשר לתביעה עצמה – שמא התביעה תצטייר כאיום נפל".
- "Keep it simple". רותי סלדה מן החקיקה האמריקאית הארוכה, הבומבסטית והמייגעת. היא הייתה מומחית לסגנון המקומי המתומצת והתכל"סי.

באותם הימים, השירות לשמירת הסביבה היה עוף מוזר במשרד הפנים, בראשותו של יוסף בורג. המשרד של רותי היה בכניסה לשירות, וכשעברת את הלשכה המשפטית, כאילו נכנסת לאווירה אחרת. הפקידות הייתה מורכבת מאנשים נמרצים ומשכילים שבאו לשנות את העולם, ורותי שימשה שומרת הסף. מעבר למסדרון של המשרד שלה ישבה המועצה לביקורת סרטים ומחזות שקבעה אילו מהם יש לפסול לנוכח הסיכון להשחית את המוסר של בני הנוער הישראלים. בכירי המפד"ל היו עולים לקומה הרביעית בשעות הצהריים המאוחרות כדי לדון אם סרט זה או אחר עבר את קו הטעם הטוב. זה היה מראה מעט הזוי: מצד אחד של הקומה התמודדו עם אקולוגיה, ומהצד השני התמודדו עם פורנוגרפיה.

רותי סבלה מן השאננות לזיהום סביבתי שגילתה אצל שר הפנים יוסף בורג, ולאחר מכן אצל מחליפו יצחק פרץ מש"ס ואצל המנכ"ל הצעיר אריה דרעי. כל כמה ימים הייתה ממלמלת: "איפה ה-Sierra Club שלנו בישראל, שיגיש עתירות נגדיות לבג"ץ, שיאפשרו לי לעבוד?". בדיעבד, הפעם השלישית ששמעתי את תהייה הזאת, היא הרגע שנבט בי הרעיון להקים עמותה משפטית סביבתית.

במהלך לימודי בארה"ב התכתבנו באופן שוטף, והיא סיפרה לי על המשרד החדש שהוקם – המשרד לאיכות הסביבה – והציעה שאשתלב בו. האגדה האורבנית אומרת שד"ר אורי מרינוב הכין את המסמכים להכנת משרד חדש לאיכות הסביבה בסתר. אבל למיטב זכרוני, רותי עשתה את העבודה בפועל, החליטה אילו חוקים וסמכויות צריכים לעבור למשרד היפותטי כזה, וכתבה את תוכנית המגירה שבסוף הגיעה לידי של רוני מילוא – השר הראשון לאיכות הסביבה. מה שבטוח, רותי ניסחה את כל ההסכמים עם המשרדים הרבים להעברת הסמכויות בפועל. זה היה מאבק עיקש, אך רותי ידעה איך לעמוד על שלה. כרגיל, היא עשתה את רוב העבודה, אך לא חיפשה לקבל קרדיט על כך.

כשחזרתי מחו"ל, רותי דאגה שאקבל הצעה לתפקיד, אם לא בלשכה המשפטית שלה, אז בריכוז תחום רישוי עסקים. אבל כשהתייעצתי איתה על הקמת "אדם, טבע ודין", היא מייד תמכה ברעיון. בשנים הראשונות של הארגון הייתי יושב עם ה-"מורה שלי" באופן קבוע כדי לקבל עצות, והעזרה שלה הייתה חיונית בהתעצבות הארגון. אפשר לומר באחריות שהעתירות הראשונות של "אדם טבע ודין" נגד בתי זיקוק חיפה וחברת החשמל התחילו בזכות אותן שעות ייעוץ והעברת מידע מרותי. הרי בימים שלפני חקיקת חוק חופש המידע, בלי עזרתה לא היה בסיס עובדתי לתביעה בשם הציבור. כך היה למשל בקובלנה הראשונה של "אדם טבע ודין" – קובלנה פלילית נגד ראש עיריית אילת דאז, רפי הוכמן, שהתעקש להזרים את ביוב העיר הישר אל מי המפרץ. אחרי שהודענו בכתב ליועץ המשפטי לממשלה על כוונתנו להגיש את הקובלנה, רותי שכנעה את היועץ המשפטי לממשלה שאולי מוטב שכתב האישום יוגש על-ידי המדינה, עם כל הכבוד לעורכי הדין הצעירים והלהוטים. רותי השיגה את ההרשעה הראשונה נגד ראש עיר על זיהום מביוב, הביאה לשדרוג הטיפול בשפכי העיר, וקידמה הגנה משמעותית על המערכת האקולוגית של מפרץ אילת.

השנים עברו, עברתי לעבוד במכון הערבה ללימודי סביבה שבקיבוץ קטורה. רותי הייתה מגיעה להרצאות לסטודנטים הבין-לאומיים שלנו על משפט סביבתי. היא אהבה במיוחד את הסטודנטים הירדנים, והם אהבו אותה. המשרד להגנת הסביבה ביקש ממני לארגן סדנה בקטורה כדי לגבש עמדה ביחס להצעת החוק החדשה ל"אוויר נקי". רותי דווקא לא התלהבה מן החוק, והביעה במהלך הסדנה דעה נחרצת שקודם כל צריך להתחיל לאכוף את חוק כנוביץ' למניעת מפגעים, ואם יעשו זאת, לא יהיה כל צורך בחוק חדש. אך כאשר החוק התחיל לצבור תנופה, רותי כמונב התגייסה ושדרגה אותו מאוד.

היחסים של רותי עם השרים הרבים שעמדו בראש המשרד להגנת הסביבה ידעו עליות ומורדות. שרים הופתעו לגלות שרותי ממש לא עובדת אצלם, אלא אצל הממונה עליה – היועץ המשפטי לממשלה. אחד השרים, אילן שלגי, התעצבן וניסה לפטר אותה. למזלנו, הוא לא הספיק לעשות זאת במהלך הקדנציה הקצצרה שלו – כחודש וחצי – ורותי אמרה את המילה האחרונה בעימות.

בהקשר זה, לעולם לא אשכח שיחה שלנו אחרי פרשת קו 300, וחנינת ראש השב"כ כדי לטייח את רצח המחבלים. כמתמחה של היועץ המשפטי לממשלה, יצחק זמיר, שפעל באומץ נגד ראש הממשלה והנשיא לקידום שלטון החוק, הייתי מדוכדך מן התוצאה. לכאורה ה-"רעים" ניצחו. רותי אמרה לי שאסור להתייחס: "אלון, אולי הפסדתם בקרב, אבל במערכה ניצחתם. אנו, שומרי הסף של שלטון החוק במשרדי הממשלה, דווקא התחזקנו מן האירוע, ומקרה מחפיר כזה כבר לא יקרה עוד במדינת ישראל".

כפנסיונרית, רותי התפתה לתחביבים הישנים והחדשים; מוזיקה, קשר עם בני משפחה בעולם, עזרה כחונכת לאוכלוסיות מוחלשות, וכן, היא כמונב המשיכה לעסוק באיכות הסביבה. ההחלטה להקים את מפלגת "התנועה הירוקה" התקבלה בחופזה, והיינו צריכים להחתים 100 מייסדים על תצהיר תוך פחות מ-24 שעות. רבים מהם היו תושבי ירושלים, אך לא היה לנו עורך דין שיחתום על התצהירים. רותי סלדה מן הפוליטיקה, אבל כמחווה לסטודנט שלה, הסכימה מיד לפתוח את הדלת לעשרות

פעילים שעלו לרגל וזכו לחותמת שלה חנים אין כסף.

לרותי לא היו ילדים – אבל מבחינתה, האחיינים שלה היו ילדיה לכל דבר ועניין. כמה עצב חוותה כאשר האחין שלה, אורי הלך לעולמו בגיל 19. וכמה הייתה גאה כאשר האחיינית, עינת קליש-רוטם, נבחרה לראשות עיריית חיפה.

החקיקה הסביבתית שהובילה רותי היא נרחבת, משמעותית, ולמעשה כוללת את רוב החוקים הסביבתיים בני זמננו: חוק שמירת הניקיון, חוק חומרים מסוכנים, החוקים למניעת זיהום ים, חוק הקרינה הבלתי מייננת ועוד ועוד. אי אפשר בכלל לספור את התקנות הרבות שהכינה והוציאה אל העולם.

קשה להפנים שרותי רוטנברג איננה. אבל היא נמצאת איתנו כל יום, כשאנו פותחים את ספר החוקים. היא הפכה את ישראל למקום טוב יותר. כולנו חיים במדינה נקייה ובריאה יותר בזכותה. התלמידות והתלמידים הרבים שזכו להיות בחברתה לעולם לא ישכחו את האישה הקטנה אך הענקית. לעולם לא נצליח לעמוד בסטנדרטים שלה – אבל תמיד נמשיך לשאוף אליהם.

